

HELHETSMOMENTET I H. P. S. SCHREUDERS MISJONSTENKNING

av

OLAV GUTTORM MYKLEBUST

I den protestantiske misjonsbevegelse i nyere tid inntar *Hans Palludan Smith Schreuder* en fremtredende plass. I nesten fire årtier (1844—1882) virket han blant zulufolket i Syd Afrika. Ikke bare Det norske misjonsselskap, hvis utsending han var (til 1872), men den kristne virksomhet i dette område i det hele skylder ham meget for trofasthet og dyktighet i tjenesten for evangeliet. Som «biskop over Den norske kirkes misjonsmark» la Schreuder også grunnlaget for Det norske misjonsselskaps arbeid på Madagaskar, dette arbeid som skulle få et slikt stort omfang og som selskapet med rette har høstet så megen anerkjennelse for.

Hensikten med denne artikkel er imidlertid ikke å skildre Schreuders livsverk. En slik skildring har vi gitt annetsteds. Hva vi vil forsøke å gjøre her, er å gi en analyse av de bestemmende idéer bak dette livsverk, og å konfrontere dem med vår forståelse av kirkens misjonsoppgave i dag.

Schreuders misjonstenkning er dominert av hva vi av mangel på en bedre betegnelse kan kalle «helhetsmomentet». Han så kirkens oppgave i verden som en *total* og *inkludativ* forpliktelse. Vi vil i det følgende behandle i tur og orden tre aspekter ved denne oppgave. Den distinksjon vi her gjennomfører, er diktert alene ut fra den undersøkelse vi vil foreta. Vi sikter til Schreuders energiske understrekning av vesens-enheten av (1) misjonen og evangeliet, (2) misjonen og kirken og (3) det kristne arbeid «hjemme» og «ute».

I

Slik Schreuder ser det, er misjonen en virksomhet som har sin grunn i Guds eget vesen. Misjonen er gjennomføringen av Guds frelsesplan for verden. Det apostoliske budskap at Gud i Kristus forlikte verden med seg selv, er grunnlaget for kirkens kall og eo ipso for dens misjon. «Budskap» og «misjon» kan ikke skilles. Gud gjør oss ikke bare delaktige i evangeliet, men det er hans vilje at vi også skal være vidner om hans frelse i all verden, overfor menneskeslekten som helhet. Evangeliet er «vårt» evangelium bare i kraft av sin universalitet. Jesus Kristus er «den *eneste* Mægler mellom Gud og Menneskene», og nettopp derfor er hans gjerning fyllestgjørende «for *al* Verdens Skyld».

Schreuders berømte misjonsopprop, offentliggjort 1842, bærer denne tittel: «Nogle Ord til Norges Kirke om christelig Pligt med Hensyn til Omsorg for ikkechristne Medbrødres Salighed». Titelen er ytterst betegnende for forfatteren, og det av flere grunner. I denne forbindelse vil vi særlig peke på det misjonsmotiv den gir uttrykk for. Som man vil se, er det to tanker som sterkt fremheves: lydigheten («Pligt») og kjærligheten («Omsorg»). I virkeligheten dreier det seg her ikke om to forskjellige motiver, men bare om to sider ved ett og samme motiv. Misjon er lydighet, *troens* lydighet – den tro som ikke kan annet enn å være virksom i kjærlighet, fordi den springer frem av og har sitt feste i Guds kjærlighet til oss i Kristus.

Misjonen, hevder Schreuder, er «grundet i det ægte christelige Liv». Den har «sin Rod i den levende Christendoms inderste Væsen», dvs. i kjærligheten. Den første og avgjørende egenskap såvel for misjonæren «ute» som for misjonsvennene «hjemme» er derfor, som han selv uttrykker det, å «elske Herren og hans Naades Evangelium», det evangelium hvis «Velsignelses Fylde» er bestemt til å bringes til alle folkeslag. Hva Schreuder kaller «sandt christelig Liv», resp. «den levende Christentro» *må* gi seg uttrykk i en aktiv omsorg for dem som er utenfor. Kjærligheten, livet, troen – disse tre er bare forskjellige betegnelser for den ene og samme virkelighet. Derfor kan Schreuder også si at for å bli en misjonsvenn er det for en kristen tilstrekkelig «paa

en eller anden Maade at faae at *vide*, at der endnu ere Hedninger uden Haab og uden Gud i Verden; thi da vil snart hans Bibel og christelige *Bevidsthed* lære ham som Pligt at bekymre sig for dem».

Evangeliet skaper mellom kristne og ikke-kristne «et levende Fællesskab», og dette fellesskap er «grundlagt af Herren selv». Kristen misjon er delaktiggjørelse i Kristi misjon. Den er Herrens fortsatte virksomhet i verden for slektens frelse. Misjonærene, heter det uttrykkelig, er «vor store Missionær Jesu Christi Efterfølgere og Stedfortrædere». Som Faderen har sendt Sønnen til verden, slik har Sønnen sendt sine disipler til verden (Johs. 20:21, 17:18) — og sender dem stadig påny til verden. «Christi sande Mission» — Schreuders egne ord — består nettopp i dette at alle mennesker, hvem og hvor de er, tilbys budskapet om forsoningen. Misjon er, med et pregnant uttrykk fra den avhandling — skrevet på engelsk — hvor han foretar et oppgjør med biskop Colenso's teologi og misjonsmetoder, «the proclamation of the Truths of the Gospel to *perishing* sinners».

Det er betegnende at i sitt misjonsopprop (jfr. ovenfor) anfører Schreuder «misjonsbefalingen» i Mt. 28:18ff som begrunnelse, ikke først og fremst — som vi skulle ha ventet — for forkynnelsen av evangeliet *i hele verden*, men for *forkynnelsestjeneste som sådan*, — den tjeneste Herren har betrodd kirken, og som konstituerer kirken.

Et integrerende moment i Schreuders misjonsbegrep er imidlertid også *utvidelsen*. Det er av største viktighet, skriver han et sted, «at lade Missionsvirksomheden beholde den Expansivitet, som dog væsentlig hører med til dens Idé». Misjon *er* forkynnelse, men ikke all forkynnelse er misjon. Misjon er Ordets tjeneste *blant ikke-kristne*. Misjon er «Guds Riges Udbredelse *blandt Hedningerne*», det er «at bære Fredens glade Budskab *viden omkring paa Jorden*». I sine beretninger osv. betoner Schreuder gang på gang at å være misjonær er ikke å være prest, men *evangelist*. Det er ikke å betjene en menighet med Ordet og sakramentene, men å forkynne evangeliet på *nye steder*, for *nye mennesker*. Betegnende er også den hyppige karakteristikk

av misjonæren som *en som planter* (jfr. 1 Kor. 3:7). Men denne oppgave — misjonærens og misjonens oppgave i det hele — blir ikke betraktet som en særskilt og selvstendig oppgave, men blir bevisst plasert i den *helhetssammenheng* hvor den hører hjemme: evangeliet og mennesket, eller som det også kan uttrykkes: kirken og verden.

II

Misjonslydigheten og misjonskjærligheten, slik Schreuder skildrer den i «Nogle Ord til Norges Kirke», gjelder — som selve titelen på dette skrift tydelig sier — *kirken*, dvs. kirken som sådan og kirken som helhet. «Det er en Deel af Kirkens sande indre Befæstelse», skriver han, «at den bliver sig bevidst, og at den ogsaa søger at fuldbyrde, sin Bestemmelse og sit verdensvide Kald». Indre vekst og ytre utbredelse hører sammen! *Begge* er bestemmende momenter i kirkens liv!

Med «kirken» forstår Schreuder først og fremst hva han kaller «Christkirken». Kirken er fortsettelsen av Kristi gjerning i verden, formidleren — gjennom nådegavene den forvalter — av hans frelse til alle mennesker, til dens egne medlemmer så vel som til dem som er utenfor. Kirken har ikke sitt mål i seg selv. At kirken er bygget på apostlenes grunnvoll, innebærer at den har fått seg betrodd, ikke bare det apostoliske budskap, men også det apostoliske oppdrag: å gjøre dette budskap kjent i hele verden (jfr. Johs. 20:21).

«Kirken» er for Schreuder videre noe langt mer enn en samling av kristne enkeltindivider. Den er tvertimot det element i hvilket vi som troende mennesker lever, beveger oss og er til. En kristen er i hele sin eksistens qua kristen bundet til det åndelige samfunn i hvilket han er født og vokset opp. «Den Enkelte» er til bare som del av «det Hele», og han er kalt til å arbeide for og med «det Hele». Nettopp slik beskriver Schreuder dette forhold. Å være en kristen er å være i kirken. Det er å ha del i kirkens velsignelser, men også i dens forpliktelser. Som kristne er vi «Led i en levende Kjæde», nemlig den «Discipel-

række» som ble innledet med apostlene, som er fortsatt gjennom århundrene, og som ennå ikke er avsluttet.

Hva det nærmere forhold mellom kirke og misjon angår, er det særlig fire momenter som må understrekes:

1. Misjonen, skriver Schreuder, er en oppgave for kirken og «dermed tillige» for dens enkelte medlemmer. Misjonsforpliktelsen gjelder *både* kirken og den enkelte kristen, men den gjelder *først og fremst* kirken, og *i og gjennom* denne gjelder den også den enkelte kristen. Denne rekkefølge er ikke tilfeldig, men følger med saklig nødvendighet av den forståelse av kirken som «element» vi nettopp refererte. «Kirken» betyr her som ellers kirken *som sådan* og kirken *som helhet*. Schreuder skjeller ikke mellom institusjonell «kirke» og troende «menighet», — som kristen av uforfalsket luthersk-konfesjonell støpning var han ute av stand til å akseptere noe slikt. «Kirke» og «menighet» var for ham ikke ekskluderende, men inkluderende betegnelser. At det er «menigheten» som har fått kallet til å drive misjon, til forskjell fra eller endog i motsetning til «kirken», var — det sier seg selv — en umulig tanke for ham.

2. Forestillingen om kirke og misjon som særskilte, selvstendige størrelser — en viktig faktor i det 19. århundres misjonsvirksomhet, særlig på det europeiske kontinent (inkl. de nordiske land) — kunne Schreuder på ingen måte gi sin tilslutning. Kirke og misjon var for ham identiske realiteter (jfr. ovenfor). Misjonen er ikke noe ved siden av eller i tillegg til kirken, men en integrerende del av kirkens liv og virksomhet. Selv betraktet han seg som representant, ikke bare for et selskap, men for den kirke — Den norske kirke — «for hvilken og i hvis navn» han virket. Den norske misjon, hevdet han, var «organisk indforlivet» i Den norske kirke. Bare i usvikelig troskap mot denne kirke kunne oppgaven løses. Misjonsvirksomheten måtte drives som en virksomhet «tilhørende den Norske Lutherske Kirke som Heelhed, det er, baade hvad dens Lære og Forfatning angaaer». «Hjemme-Menigheden» måtte «i sin Heelhed» identifisere seg «med Mission udførende Menighed». At kirke og misjon er ett, betyr dog ikke nødvendigvis at selskapet som arbeidsform forkastes. Schreuder

der hadde ikke noe imot misjonsselskaper, — han virket jo i alle år i nær tilknytning til slike (også «Den norske Kirkes Mission ved Schreuder» var et selskap!). Selskapene måtte bare — bevisst og konsekvent — betrakte seg som organer for *kirkens* virksomhet.

3. Misjonens mål er ifølge Schreuder å forkynne Kristus for ikke-kristne på en slik måte at de føres til personlig tro på ham som Frelser og Herre. Målet er «at samle for Herren Sjæle ud af Hedningerne». Men det defineres også som *kirkens forplantelse*. Naturlig nok, for — som vi ovenfor pekte på — kristentro og kirkeliv er én og samme sak. «Den personlige Christentro» og «det rene Kirkeliv» er korrelater. Man kommer til tro på Kristus bare ad én vei, nemlig gjennom delaktiggjørelse i kirkens lære, sakramenter, gudstjeneste og embede. Misjon er derfor i sin grunn *trans*-misjon, dvs. videreføring av kirkens — Kristi kirkes — tro og liv til dem som er utenfor.

4. Schreuder var overbevist lutheraner, men allikevel — eller rettere: og nettopp derfor — betraktet han sitt eget arbeid som en del av Kristi kirkes samlede misjonsvirksomhet. At den lutherske kirke ikke fantes overalt, betød ikke at den kristne kirke ikke var plantet der. Kirken, hevdet han, er én. Han ba for Guds velsignelse over gjerningen «paa ethvert Sted, der Kirken findes». Han så det som et privilegium «at have Samfund med Guds Børn» — «hvo de saa end ere, og hvor de saa end ere». «Det er dog en velsignet Artikkel i vor Troesbekjendelse, om 'de Helliges Samfund'», skrev han i noen minneord om A. F. Gardiner, den nidkjære, men urolige og svært lite «kirkelige» anglikanske legmanns-pionermisjonæren. I sin virksomhet som misjonær var Schreuder stadig på vakt overfor tendenser i retning av proselytisme. Han holdt seg strengt til det apostoliske prinsipp: ikke å bygge på fremmed grunnvoll, dvs. ikke å forkynne evangeliet der hvor Kristus allerede var nevnt (Rom. 15:20). Og han ventet at andre fulgte den samme fremgangsmåte (noe de til hans store sorg i flere tilfeller *ikke* gjorde). Misjonen er — det ligger i sakens natur — *Kristi kirkes* misjon, — ikke et enkelt kirkesamfunns, enn si et enkelt misjonsselskaps

misjon. Misjonæren må ikke søke sin egen ære, men Guds ære; han må ikke samle for seg selv, men for Gud. For misjon er «at søge at vinde nærmest for Guds Rige, dernæst for vor Kirke og Mission».

III

Det fremgår av det som er utviklet ovenfor, at «misjon» for Schreuder ikke går restløst opp i det vi kan kalle — og som ofte også kalles — «ytremisjon». Denne siste er bare en del — en viktig del riktig nok, men allikevel bare en del — av kirkens misjon som helhet. Utøvelsen av forsoningens tjeneste skjer så vel i «kristenheten» som i «hedningeverdenen». Kristus må forkynnes både for dem som er «nær ved» og for dem som er «langt borte». Med denne aksentuering av enheten i kirkens oppgave «hjemme» og «ute» er imidlertid ikke uttalt at den geografiske faktor kan — eller endog bør — elimineres, men bare at misjonsarbeidet — i dette ords snevrere, mer spesifikke betydning — ikke kan uttrykkes adekvat i geografiske kategorier.

Schreuder var selvsagt fullt over at den situasjon kirken står overfor i de veldige ikke-evangeliserte områder i verden, er helt forskjellig fra den situasjon den står overfor i de såkalte kristne land i Vesten. Allikevel nektet han å begrense kirkens misjon til «ytremisjon». Orienteringspunktet ligger ikke i det geografiske område i hvilket kirken utøver sin tjeneste som forkynner av evangeliet, men i denne tjeneste *selv*, i forkynnelsen av evangeliet *selv*. Som kristne, skriver han, kan vi ikke annet enn opphøye og anbefale evangeliets underfulle gjerninger blant menneskene, «blandt dem fjernt og blandt dem nær».

Oppgaven er én, og den er like viktig «her» som «der». Å befestes uten selv å være befestet, å oppbygge uten selv å være oppbygget, i det hele: å øve åndelig innflytelse på andre mennesker uten å føle omsorg og ansvar for sitt eget indre liv, — en slik holdning er, som Schreuder selv uttrykker det, «en grov Selvmodsigelse». Han skriver:

«De av Gud sandeligen dannede Missionsvenner forsømme ikke Hjemmet, det vil sige: Hjertehjemmet, og Huushjemmet,

og Byhjemmet, og Bygdehjemmet, og Fædrenehjemmet for Hedningeudenverden; thi det er imod Guds Anordning, er aandeligen umuligt og saaledes og unddraget Hans Velsignelse.»

Det dypeste i den virksomhet vi kaller «misjon», er — slik Schreuder forstår den — *omsorg for vår neste*, dvs. omsorg for våre medmennesker uansett hvem og hvor de er. Det er *menesket* det gjelder, det «kristne» så vel som det «ikke-kristne», det «gjenfødte» så vel som det «ikke-gjenfødte». Det er nettopp på denne bakgrunn Schreuder's uttalelser om betydningen av «hjemmearbeidet» for gjerningen på «misjonsmarken» må forstås. Misjonsvennene hjemme og misjonærene ute er i aller egentligste forstand medarbeidere: «Eders Tjeneste for Evangeliet og vor Gjerning blandt Hedningerne» (med et betegnende uttrykk fra en av de taler Schreuder holdt til misjonsvennene under sitt besøk i Norge 1866).

IV

Schreuder's misjonstenkning, slik vi nå kort har skissert den, er forbausende «moderne». Nettopp *helhetsmomentet* — helhetsdimensjonen, helhetsforståelsen — er det som særpreger vår tids syn på misjonen. Og det med hensyn til samtlige tre «aspekter» vi ovenfor har skjelnet mellom.

For det første: Enheten av misjon og evangelium. Dette er — som enhver som har fulgt med i utviklingen i misjonstenkningen i de siste to-tre decennier straks vil kunne konstatere — selve nerven i den forståelse av misjonen som kjennetegner vår tid, en tid hvor det bibelske og teologiske grunnlag for denne gjerning — den kristne verdensoppgave — er blitt viet større oppmerksomhet enn noen sinne tidligere. Den nære og nødvendige forbindelse mellom evangeliet og misjonen er i og for seg selvsagt ingen ny oppdagelse. Denne forbindelse er alltid blitt erkjent hvor ekte omsorg for medmenneskers frelse har kommet til uttrykk. Det nye i vår tid er den større frelseshistoriske sammenheng misjonen er satt inn i, det storslåtte, frelseshistoriske perspektiv på den som er gjort gjeldende, — og den dypere teolo-

giske fundamentering av den i det hele, dvs. den kristologisk/trinitariske motivering og orientering.

Misjonen, heter det idag, er *Guds* misjon, *Kristi* misjon. Den er nok også *vår* virksomhet, men hele ettertrykket legges nå på den kjensgjerning som ligger forut for våre bestrebelser, og som disse bare er en refleks av: den kjensgjerning at Gud selv i tidens fylde gikk inn i vår verden, at han sendte sin Sønn til vår verden. *Her* er konteksten for *kirkens* «sendelse», som misjonen – i spesiell forstand – er en del av, nemlig den del hvor grensen mellom tro og vantro overskrides. W. Freytag og G. F. Vicedom, M. Warren og L. Newbiggin, J. Blauw og R. Pierce Beaver samt rapportene fra de store misjonskonferanser som er holdt i de siste 10–12 år (for bare å nevne disse) – understreker alle denne forståelse.

For det annet: Enheten av misjon og kirke. Også dette er et hovedpunkt i vår tids misjonsforståelse. Den «gjenoppdagelse av kirken» som har vært et slikt markant trekk i de siste årtiers teologiske og kirkelige bilde, har gjort seg gjeldende også i misjonstenkningen. Misjonen, hevdes det med styrke idag, er *kirkens* misjon. Den mer eller mindre fullstendige atskillelse mellom «kirke» og «misjon» som har karakterisert den protestantiske misjonsbevegelse siden denne fikk sitt gjennombrudd for ca. 150 år siden (særlig på det europeiske kontinent, jfr. ovenfor), avvises nå som en urimelig «ordning», en spaltning som – for å sitere Newbiggin – «det ikke finnes noe grunnlag for hverken i Det nye testamente eller i den kristne tros grunnleggende kjensgjerninger». Ut fra denne erkjennelse av misjonen som en forpliktelse som påhviler *kirken* i og med det budskap den er blitt betrodd, og som den er satt til å forkynne, har det i land etter land og i kirke etter kirke foregått en omorganisering av arbeidet for ytremisjon i form av full og hel «kirkemisjon» (som i Nederland) eller i retning av «kirkemisjon» (som i Tyskland, Sveits og Finland). På det globale og ekumeniske plan er det mest overbevisende uttrykk for den nye forståelse av misjon og kirke som en integrert helhet selvsagt sammenslutningen av Det internasjonale misjonsråd og Kirkenes Verdensråd.

Bak det «moderne» syn på forholdet mellom «kirke» og «misjon» — det syn at det *ikke* dreier seg om kirke og misjon, fordi kirke *er* misjon! — ligger følgende betraktning: Kirken er av Gud kalt til å være et redskap for kunngjøringen og gjennomføringen av hans frelsesverk i verden. Dette kall krever «hele kirkens totale svar», dvs. hver eneste kristen er i kraft av sitt medlemskap i kirken forpliktet til å ta del i vidnesbyrdets tjeneste. Med «kirken» tenkes det i denne forbindelse på den empiriske kirke, kirken som åndelig/institusjonell virkelighet — altså kirken i nytestamentlig og reformatorisk forstand.

Som man vil se, er det også på dette punkt full overensstemmelse mellom Schreuder og vår egen tids misjonstenkning. Vi sikter da bare til selve saken, ikke til nærmere enkeltheter — som f. eks. det kontroversielle spørsmål hvor vidt misjonen er kirkens første oppgave eller kirken bare er midlet til utførelsen av misjonen. Den strengt teologiske analyse av begrepene «kirke» og «misjon» og av forholdet mellom disse, var ikke Schreuder's sak. Men om han var blitt spurt, ville han sikkert ha gitt et «inkludivt» svar. Fordi kirken ifølge sitt vesen er misjonens kirke, må misjonen være dens viktigste funksjon! Og fordi misjonen er kirkens misjon, er kirken det rette organ for å bringe evangeliet til jordens ender!

For det tredje: enheten av det kristne arbeid «hjemme» og «ute». Hvor misjonen — yremisjonen, hedningemisjonen — blir vurdert og praktisert ut fra den forståelse av evangeliet og kirken som vi ovenfor har gjort rede for, kan den ikke lenger opprettholdes som den «spesialitet» den tradisjonelt er blitt lansert som. Ordets tjeneste og menighetens gjerning er én og den samme, uansett miljø og område — «kristent» eller «ikke-kristent», «hvitt» eller «ikke-hvitt». Kirkens misjonsforpliktelse gjelder verden *som helhet*, og det er nettopp denne sannhet det er av så stor viktighet blir alminnelig erkjent. Det det spørres om, er dypest sett hva Hendrik Kraemer kaller «den apostoliske holdning overfor verden omkring oss og langt borte» — ordet «apostolisk» her brukt i dets opprinnelige og egentlige betydning (gresk apostolé = sendelse). Bare på grunnlag av en slik

holdning — altså en *misjonsholdning* i *helhetssammenheng* — kan kirkens oppgave «hjemme» og «ute» løses rett. En kirke som ikke er seg bevisst sitt ansvar overfor folkene, står i fare for å bli halv hjertet i sitt vidnesbyrd i sine egne omgivelser. En levende kirke kan ikke annet enn forkynne evangeliet overalt hvor det ikke allerede lyder. Men dette ansvar for ytremisjon må ikke isoleres fra, men sees som en del av kirkens totale misjonsansvar.

Misjonsselskapene har gjort en innsats som fortjener den største anerkjennelse. Men den gjerning som de så lenge har utført stedfortredende for kirkene, må fra nå av i stigende grad kirkene selv ta ansvaret for. Situasjonen i dag er totalforskjellig fra den som selskapene i sin tid sprang frem av. Å organisere misjonsvirksomheten som en del av kirkens samlede og ordinære virksomhet, er den store oppgave i *dagens* situasjon. En svakhet ved misjonsselskapet som institusjon har vært at den «sak» det har gått i bresjen for, er blitt fremmet nettopp som en «sak». Og ikke bare det, men denne «sak» er blitt en sak bare for en bestemt krets eller gruppe. Men kirke- og misjonsledere, hevder Hendrik Kraemer med rette, «kan ikke og må ikke resignere overfor den kjensgjerning at, relativt betydelig som kirkens misjonsarbeid har vært i fortiden, misjonsaken er en sak bare for et desidert mindretall i kirkene, og at selv innen dette mindretall bare en del går inn for misjonsoppgaven med virkelig forståelse og virkelig tro. . . Majoriteten, ikke bare minoriteten, må helt ut bli grepet av denne visjon, slik at kirken i sannhet kan bli en levende organisasjon.»

Ovenstående artikkel utgjør det norske bidrag til det festskrift for prof. dr. *Arno Lehmann*, Halle/Wittenberg universitet, som ble overrakt ham på hans 60-årsdag 23. mai 1961. På grunn av vanskeligheter med å få utgitt arbeider av denne art i DDR, foreligger festskriftet bare i form av en samling maskinskrevne avhandlinger. Oversettelsen til norsk er ved forf. selv, som også har foretatt noen mindre forandringer og tilføyelser.

Som bakgrunn for den skisse som her er gitt, vises til disse arbeider av forf.: *Det norske misjonsselskaps historie: Sør-Afrika* (Det norske misjonsselskaps historie i hundre år, bd. III). (Stavanger 1949.) — *Schreuders misjonsopprop i kirkehistorisk sikt* (Norsk Teologisk Tidsskrift 1942) — «I Herrens Kirkely». En preken av

H. P. S. Schreuder, holdt i den svenske kirke i London 30. juli 1843 (Tidsskrift for Teologi og Kirke 1944) — Bekjennelsesspørsmålet og Det norske misjonsselskap i 1840- og 1850-årene (Norsk Tidsskrift for Misjon 1959).

Fremstillingen av Schreuder's syn bygger på hans egne beretninger, brever, taler osv. i forskjellige arkiver, i første rekke Det norske misjonsselskaps arkiv i Stavanger (hovedadministrasjonen). Trykte arbeider av Schreuder, bl. a. hans *Nogle Ord til Norges Kirke* (Christiania 1842), og likeså de viktige publikasjoner *Beretning om Missionspræst Schreuders Ordination til Biskop over den Norske Kirkes Missionsmark* (Stavanger 1868) og *Aktstykker til Belysning af Forholdet mellem Biskop Schreuder og det Norske Missionsselskab* (Stavanger 1876) er selvsagt også benyttet. Av hensyn til plassen må vi nøye oss med denne generelle henvisning til kilder og litteratur.

Som eksponenter for «moderne» misjonsforståelse er bl. a. følgende skrifter benyttet: *The Christian Message in a Non-Christian World*, av Hendrik Kraemer (London 1938); *Mission — Heute! Zeugnisse holländischen Missionsdenkens*, av J. C. Hoekendijk, A. A. van Ruler, J. Blauw og E. Jansen Schoonhoven (Bethel bei Bielefeld 1954); *Towards a Theology of Mission*, av Wilhelm Andersen (London 1955); *The Christian World Mission: A Reconsideration*, av R. Pierce Beaver (Calcutta 1957); *Missio Dei*, av G. F. Vicedom (München 1958); *One Body One Gospel One World*, av L. Newbiggin (London 1958); *Challenge and Response*, av M. Warren (New York 1959) og *Theologie der missionarischen Verkündigung*, av H. J. Margull (Stuttgart 1959) samt rapportene fra verdensmisjonsmøtene i *Willingen* 1952 (*Missions under the Cross*, redigert av N. Goodall, London 1953) og i *Ghana* 1957—1958 (*The Ghana Assembly of the International Missionary Council*, redigert av R. K. Orchard, London 1958). Av relevant litteratur utkommet *etter* at denne artikkel ble skrevet, må særskilt nevnes *Walter Freytag's Reden und Aufsätze I—II* (München 1961), *J. Blauw's The Missionary Nature of the Church* (London 1962) og *D. T. Niles' Upon the Earth* (London 1962) samt *Basileia* (festskrift til *Walter Freytag's* 60-årsdag), redigert av J. Hermelink og H. J. Margull (Stuttgart 1959), og *The New Delhi Report* (Kirkenes Verdensråds tredje hovedforsamling), redigert av W. A. Visser 't Hooft (London 1962).